

УДК 658.15
JEL: D92; G32; M21
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-12-312-316>

ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ

©2023 ІЩЕНКО Н. А.

УДК 658.15
JEL: D92; G32; M21

Іщенко Н. А. Фінансова діагностика підприємств в системі фінансового контролінгу

Метою статті є обґрунтування доцільності застосування фінансової діагностики підприємств в системі фінансового контролінгу. У статті розглянуто сутність та основні завдання фінансової діагностики підприємств. Встановлено, що метою фінансової діагностики є оцінювання динаміки розвитку підприємства та формування стратегії й тактики подальшої діяльності. Запропоновано методику фінансової діагностики підприємств в системі фінансового контролінгу, яка включає п'ять етапів: 1. Діагностика фінансової стійкості підприємства. 2. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства. 3. Діагностика ділової активності підприємства. 4. Діагностика рентабельності підприємства. 5. Діагностика рівня фінансового потенціалу підприємства. Проведено діагностику фінансового стану сільськогосподарського підприємства за запропонованою методикою та виявлено, що у 2020 та 2021 рр. підприємство мало нестійкий фінансовий стан і середній рівень фінансового потенціалу, а у 2022 р. підприємству загрозувало банкрутство, і воно мало кризовий фінансовий стан і низький рівень фінансового потенціалу. Встановлено, що стабільність фінансового стану сільськогосподарського підприємства може бути відновлена за умови збільшення робочого капіталу шляхом підвищення прибутковості господарської діяльності. Обґрунтовано необхідність використання механізмів фінансової стабілізації в системі антикризового фінансового контролінгу. Фінансова стабілізація сільськогосподарського підприємства послідовно здійснюється за такими основними етапами: усунення неплатоспроможності; відновлення фінансової стійкості; зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання. Кожному етапу фінансової стабілізації сільськогосподарського підприємства відповідають певні механізми: оперативний, тактичний і стратегічний.

Ключові слова: фінансовий контролінг, фінансова діагностика підприємств, методика фінансової діагностики підприємств, антикризовий фінансовий контролінг, механізми фінансової стабілізації: оперативний, тактичний, стратегічний.

Табл.: 4. **Бібл.:** 8.

Іщенко Ніна Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Центральноукраїнський національний технічний університет (просп. Університетський, 8, Кропивницький, 25006, Україна)

E-mail: Ischenko_na@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2150-8810>

UDC 658.15
JEL: D92; G32; M21

Ischenko N. A. Financial Diagnostics of Enterprises in the System of Financial Controlling

The aim of the article is to substantiate the expediency of applying financial diagnostics as part of the system of financial controlling of enterprises. The article discusses the essence and main tasks of financial diagnostics of enterprises. It is determined that the purpose of financial diagnostics is to assess the dynamics of enterprise development and the formation of a strategy and tactics for further activities. Methods of financial diagnostics of enterprises in the system of financial controlling are proposed, which includes five following stages: 1. Diagnostics of financial sustainability of enterprise. 2. Diagnostics of liquidity and solvency of the enterprise. 3. Diagnostics of the company's business activity. 4. Diagnostics of the profitability of the enterprise. 5. Diagnostics of the level of financial potential of the enterprise. A diagnostics of the financial condition of an agricultural enterprise was carried out according to the proposed methodology and it was found that in 2020 and 2021 the enterprise had an unstable financial condition and an average level of financial potential, in 2022 the company was threatened with bankruptcy, and it had a crisis financial condition and a low level of financial potential. It is found that the stability of the financial condition of the agricultural enterprise can be restored provided that the working capital is augmented by increasing the profitability of economic activity. The necessity of using the mechanisms of financial stabilization as part of the system of anti-crisis financial controlling is substantiated. Financial stabilization of the agricultural enterprise will be consistently carried out in the following main stages: elimination of insolvency; restoration of financial sustainability; changing the financial strategy in order to accelerate economic growth. Each stage of financial stabilization of the agricultural enterprise corresponds to certain mechanisms: operational, tactical and strategic.

Keywords: financial controlling, financial diagnostics of enterprises, methods of financial diagnostics of enterprises, anti-crisis financial controlling, mechanisms of financial stabilization: operational, tactical, strategic.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 8.

Ischenko Nina A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Central Ukrainian National Technical University (8 Universytetskyi Ave., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine)

E-mail: Ischenko_na@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2150-8810>

На сучасному етапі розвитку економіки функціонування підприємств здійснюється в умовах загострення глобальної фінансової кризи, зростання динаміки змін зовнішньоекономічного середовища, прагнення України інтегруватися до європейського ринку. Зазначені тенденції обумовлю-

ють інтерес підприємств до використання сучасних методів та інструментів фінансового управління, які сприяють своєчасному реагуванню на зміну зовнішнього середовища, вибору пріоритетних напрямів розвитку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває підвищення ефективності управління під-

приємствами на основі впровадження фінансового контролінгу. Найефективнішим інструментом для досягнення цілей фінансового контролінгу виступає фінансова діагностика підприємств, що сприятиме формуванню комплексу заходів, спрямованих на закріплення провідних позицій підприємств на ринку та забезпечення їх фінансової стабільності.

Теоретичні та практичні аспекти фінансового контролінгу розглядалися у працях таких вітчизняних учених, як М. М. Бердар [1], Ю. В. Біляк, В. В. Старюк [2], А. Г. Корбутяк, Ю. О. Шевчук [5], Л. О. Птащенко, В. В. Сержанов [6], Н. В. Сабліна, Т. Б. Кузенко [7], О. О. Терещенко, Н. Д. Бабяк [8] та інших. Однак, незважаючи на широкий спектр досліджень із зазначеної тематики, питання організації фінансової діагностики підприємств у системі фінансового контролінгу потребують подальшого дослідження.

Метою статті є обґрунтування доцільності застосування фінансової діагностики підприємств у системі фінансового контролінгу.

Нестабільність зовнішнього середовища та постійне посилення конкуренції на ринку значно ускладнюють процеси управління підприємствами. Усе це вимагає впровадження нових інструментів управління, які будуть враховувати умови невизначеності та можливий ризик. Головним інструментом при цьому є контролінг, який буде забезпечувати інформаційну підтримку прийняття рішень. А це, своєю чергою, дасть змогу забезпечити оптимальне використання наявних можливостей, провести об'єктивну оцінку сильних і слабких сторін підприємства та зменшити вплив негативних чинників на діяльність підприємства й уникнути банкрутства. Завдяки інтеграції та координації діяльності різних служб і підрозділів підприємства та спрямування їх на досягнення тактичних і стратегічних цілей контролінг переводить управління підприємством на якісно новий рівень [5].

Бердар М. М. стверджує, що «одним з центральних напрямів у загальній системі контролінгу, організованого на підприємстві, виділяється фінансовий контролінг. Фінансовий контролінг є ефективною координуючою системою забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, фінансовим плануванням і внутрішнім фінансовим контролем, що забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової діяльності підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних її результатів від передбачених та прийняття оперативних управлінських рішень, що забезпечують її нормалізацію. Водночас фінансовий контролінг можна інтерпретувати як систему інформаційного забезпечення координації всіх підсистем управління, що передбачає використання методів і процедур із бюджетування, стратегічного планування, управлінського обліку, фінансової

діагностики, управління ризиками та внутрішнього контролю, які в сукупності зорієнтовані на підвищення ефективності фінансово-економічних рішень і збільшення вартості компанії» [1].

Одним із найважливіших процесів, які відбуваються на кожному підприємстві, є аналіз і діагностика фінансового стану підприємства. Діагностика являє собою аналітичну процедуру, що передбачає виявлення недоліків фінансового механізму підприємства. Виконання обов'язків з діагностики бере на себе служба контролінгу, яка на основі отриманих результатів прогнозує розвиток подій на підприємстві.

Отже, ми приєднуємося до наукової точки зору, що діагностика фінансового стану підприємства – це процес оцінки стану функціонування об'єкта господарювання з урахуванням притаманних йому особливостей діяльності, що включає повний аналіз отриманих результатів, а також пошук можливих заходів ліквідації існуючих прогалин в управлінні [2].

Основними завданнями фінансової діагностики є:

- ✦ дослідження динаміки рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- ✦ дослідження ефективності формування та використання майна підприємства;
- ✦ дослідження динаміки рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- ✦ визначення стану підприємства на фінансовому ринку та кількісне оцінювання його конкурентоспроможності [6].

Таким чином, на нашу думку, метою фінансової діагностики є оцінювання динаміки розвитку підприємства та формування стратегії й тактики подальшої діяльності. Тому фінансову діагностику підприємств у системі фінансового контролінгу пропонуємо здійснювати з використанням методик, що включає такі етапи:

- I. Діагностика фінансової стійкості підприємства.
- II. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства.
- III. Діагностика ділової активності підприємства.
- IV. Діагностика рентабельності підприємства.
- V. Діагностика рівня фінансового потенціалу підприємства.

Запропонована методика, на відміну від існуючих, окрім оцінки фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності та рентабельності, включає також визначення рівня фінансового потенціалу підприємства, що дасть змогу вибрати основні напрями активізації діяльності підприємства, виробити необхідну стратегію поведінки, спрямовану на мінімізацію втрат і фінансового ризику.

Проведемо діагностику фінансового стану на підставі даних сільськогосподарського підприємства за наведеною вище методикою.

I. ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова стійкість підприємства залежить від розміщення його активів та джерел їх формування. Підприємство, яке за рахунок власних коштів покриває кошти, вкладені в активи, не допускає невиправданої дебіторської та кредиторської заборгованості та розраховується за своїми зобов'язаннями в зазначений термін, вважається фінансово стійким.

Проаналізуємо фінансову стійкість підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Діагностика фінансової стійкості підприємства

Показник	Рік		
	2020	2021	2022
1. Коефіцієнт автономії (незалежності)	0,72	0,76	0,65
2. Коефіцієнт фінансової залежності	1,39	1,31	1,55
3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,35	0,27	0,12
4. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталів	0,39	0,31	0,55
5. Коефіцієнт фінансової стабільності	2,58	3,24	1,83

Джерело: розраховано автором.

II. ДІАГНОСТИКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Основна ознака ліквідності – формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над короткостроковими пасивами. Аналіз ліквідності доповнюється аналізом платоспроможності. Платоспроможність підприємства – це здатність підприємства вчасно та повністю виконати свої платіжні зобов'язання. Основними ознаками платоспроможності є: наявність у достатньому обсязі коштів на розрахунковому рахунку; відсутність простроченої кредиторської заборгованості [4].

Проаналізуємо ліквідність і платоспроможність підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства

Показник	Рік		
	2020	2021	2022
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,9	1,8	1,3
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,64	0,49	0,44
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,007	0,05	0,06

Джерело: розраховано автором.

III. ДІАГНОСТИКА ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Показники ділової активності дають змогу оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує кошти. До цієї групи належать показники оборотності, які мають велике значення для оцінки фінансового стану підприємства, оскільки швидкість обороту коштів, тобто швидкість перетворення їх у грошову форму, безпосередньо впливає на платоспроможність підприємства.

Проаналізуємо ділову активність підприємства (табл. 3).

Таблиця 3

Діагностика ділової активності підприємства

Показник	Рік		
	2020	2021	2022
1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,33	0,88	2,17
2. Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	154,51	409,09	165,90
3. Коефіцієнт завантаженості активів в обороті	0,43	1,13	0,46
4. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	5,37	9,68	9,40
5. Період погашення дебіторської заборгованості, днів	67,04	37,20	38,30
6. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	4,33	8,66	8,32
7. Період погашення кредиторської заборгованості, днів	83,14	41,57	43,27

Джерело: розраховано автором.

IV. ДІАГНОСТИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Рентабельність – рівень прибутковості, який вимірюється у відсотках. Підприємство вважається рентабельним, якщо доходи від реалізації продукції (робіт, послуг) покривають витрати виробництва та, крім того, забезпечують прибуток, достатній для нормального його функціонування [4].

Проаналізуємо рентабельність підприємства (табл. 4).

Таблиця 4

Діагностика рентабельності підприємства

Показник	Рік		
	2020	2021	2022
1. Рентабельність реалізованої продукції	8,2	-13,3	0,7
2. Рентабельність активів	9,6	-5,8	0,6
3. Загальна економічна рентабельність	12,9	-2,0	5,1
4. Комерційна рентабельність	11,0	-4,5	6,0

Джерело: розраховано автором.

V. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Виділяють такі рівні фінансового потенціалу підприємства:

- ✦ високий рівень фінансового потенціалу підприємства – діяльність підприємства прибуткова, фінансове становище стабільне;
- ✦ середній рівень фінансового потенціалу підприємства – підприємство фінансово нестабільне;
- ✦ низький рівень фінансового потенціалу підприємства – підприємство збиткове, фінансово нестабільне, близьке до банкрутства.

Таким чином, на підставі проведеної діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства встановлено, що протягом 2020–2022 рр. підприємство мало нестачу найбільш ліквідних оборотних активів – грошових коштів, тому баланс підприємства не був абсолютно ліквідним. У 2020 р. ліквідаційна вартість оборотних активів була вища платіжних зобов'язань на 90%, а у 2022 р. – на 30%. Значення загального коефіцієнта покриття в межах 1–1,5 свідчить про те, що підприємство може своєчасно ліквідувати борги. Зменшення обсягів власних оборотних коштів з 65 434 тис. грн у 2020 р. до 1 756 тис. грн у 2022 р. є свідченням зниження платоспроможності підприємства. У підприємства є джерело поповнення власних коштів: у 2020 р. був отриманий чистий прибуток у розмірі 22 542 тис. грн, а у 2022 р. – 1 451 тис. грн. У 2020–2022 рр. сума поточних активів підприємства була більшою, ніж його зовнішні поточні зобов'язання відповідно на 65 427, 45 897 і 20 358 тис. грн, а отже, платоспроможність підприємства підвищилась. Слід відмітити, що коефіцієнт абсолютної ліквідності значно менший визначеного нормативу, що свідчить про невисоку платоспроможність підприємства.

Стан розрахунків з дебіторами на підприємстві у 2021 р. порівняно з 2020 р. поліпшився, а у 2022 р. відповідно до 2021 р. дещо погіршився: на 1,1 дня збільшилась тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості, кількість оборотів зменшилася до 9,4 разу. Перевищення терміну погашення кредиторської заборгованості над дебіторською протягом 2020–2022 рр. (відповідно на 16,1; 4,37; 4,97 дня) свідчить про погіршення платоспроможності підприємства.

Ділова активність підприємства дещо поліпшилася: оборотність оборотних активів у 2022 р. порівняно з 2021 р. прискорилась на 243,2 дня. Це збільшило коефіцієнт оборотності активів на 1,29 обороту та зменшило коефіцієнт завантаженості активів в обороті на 0,67. Зміна тривалості обороту оборотних активів у 2022 р. відповідно до 2021 р. була досягнута завдяки збільшенню виручки від реалізації продукції на 106 313 тис. грн і зменшенню середнього залишку оборотних активів на 21028,5 тис. грн.

На підприємстві у 2020 та 2021 рр. запаси забезпечувалися не тільки за рахунок власних оборотних коштів та довгострокових зобов'язань, а й шляхом короткострокових кредитів і позик, а це означає, що підприємство мало нестійкий фінансовий стан, тобто активи підприємства сформовані значною мірою поточними зобов'язаннями. Виходячи з цього у 2020–2021 рр. підприємство мало середній рівень фінансового потенціалу. А у 2022 р. підприємству загрожувало банкрутство, і воно мало кризовий фінансовий стан і низький рівень фінансового потенціалу.

Отже, одержаний прибуток не забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування майна. Але збільшення прибутку у 2022 р. проти 2021 р. на 15 318 тис. грн, загальної економічної рентабельності та комерційної рентабельності є позитивною тенденцією. Стабільність фінансового стану сільськогосподарського підприємства може бути відновлена за умови збільшення робочого капіталу завдяки підвищенню прибутковості господарської діяльності. Виходячи з цього здійснюється вибір управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію фінансового стану підприємства.

Одним із найважливіших факторів раннього попередження банкрутства сільськогосподарського підприємства є наявність системи антикризового фінансового контролінгу. Основна роль у системі антикризового фінансового контролінгу відводиться широкому використанню механізмів фінансової стабілізації. Фінансова стабілізація сільськогосподарського підприємства послідовно здійснюється за такими основними етапами: усунення неплатоспроможності; відновлення фінансової стійкості; зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання. Кожному етапу фінансової стабілізації сільськогосподарського підприємства відповідають певні механізми: оперативний, тактичний і стратегічний [3].

Оперативний механізм фінансової стабілізації – сукупність напрямів, що включають:

1. Зменшення фінансових зобов'язань підприємства шляхом: зменшення рівня змінних витрат; зменшення суми постійних витрат; продовження термінів кредиторської заборгованості за товарними операціями.

2. Збільшення суми грошових активів підприємства шляхом: прискорення оборотності дебіторської заборгованості; рефінансування дебіторської заборгованості; оптимізації запасів товарно-матеріальних цінностей.

Тактичний механізм фінансової стабілізації – сукупність заходів, які спрямовані на досягнення фінансової рівноваги в довгостроковому періоді шляхом: застосування системи знижок і методів просування продукції на ринок; зростання чистого доходу завдяки проведенню ефективної цінової по-

літики; здійснення ефективної податкової політики, яка спрямована на збільшення суми чистого прибутку підприємства.

Стратегічний механізм фінансової стабілізації – система заходів, що заснована на використанні моделей фінансової підтримки прискореного економічного зростання підприємства, а саме: зростання рівня рентабельності продажу завдяки проведенню ефективної цінової політики; здійснення ефективного податкового планування; прискорення оборотності активів шляхом оптимізації співвідношення необоротних і оборотних активів, а також прискорення обороту окремих елементів оборотних активів (передусім запасів товарно-матеріальних цінностей і дебіторської заборгованості).

ВИСНОВКИ

Отже, здійснивши діагностику фінансового стану сільськогосподарського підприємства за запропонованою методикою, встановлено, що у 2020 та 2021 роках підприємство мало нестійкий фінансовий стан і середній рівень фінансового потенціалу, а у 2022 р. підприємству загрожувало банкрутство, і воно мало кризовий фінансовий стан і низький рівень фінансового потенціалу. Обґрунтовано необхідність використання механізмів фінансової стабілізації в системі антикризового фінансового контролінгу.

Перспективи подальших досліджень мають бути пов'язані з більш детальним вивченням кожного механізму фінансової стабілізації в сучасних умовах. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бердар М. М. Фінансовий контролінг як складова системи управління стійким розвитком підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 33–37. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2017/8.pdf
2. Біляк Ю. В., Старюк В. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу. *Ефективна економіка*. 2022. № 7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.7.19>
3. Іщенко Н. А. Банкрутство підприємств та напрямки його подолання // Актуальні проблеми економіки та підприємництва в умовах викликів і загроз: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 20 квітня 2023 р.). Кропивницький: РВЛ ЦНТУ, 2023. С. 49–51. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12784>
4. Іщенко Н. А. Фінансовий потенціал організації виробництва: навч. посіб. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2021. 131 с.

5. Корбутяк А. Г., Шевчук Ю. О. Фінансовий контролінг як складник управління фінансами підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2021. Вип. 39. С. 89–94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-39-16>
6. Птащенко Л. О., Сержанов В. В. Фінансовий контролінг: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2016. 344 с.
7. Сабліна Н. В., Кузенко Т. Б. Фінансовий контролінг: навч. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 161 с.
8. Терещенко О. О., Бабяк Н. Д. Фінансовий контролінг: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2013. 407 с.

REFERENCES

- Berdar, M. M. "Finansovyi kontrolinh yak skladova systemy upravlinnia stiikym rozvytkom pidpriemstva" [Financial Controlling as Constituent of System Management by Steady Development of Enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 18 (2017): 33-37. http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2017/8.pdf
- Biliak, Yu. V., and Stariuk, V. V. "Diahnostyka finansovoho stanu pidpriemstva v systemi kontrolinhu" [Diagnosis of the Financial Status of the Enterprise in the Control System]. *Efektivna ekonomika*, no. 7 (2022). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.7.19>
- Ishchenko, N. A. "Bankrutstvo pidpriemstv ta napriamy yoho podolannia" [Bankruptcy of Enterprises and Ways to Overcome It]. *Aktualni problemy ekonomiky ta pidpriemnytstva v umovakh vyklykiv i zahroz* (2023): 49-51. <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12784>
- Ishchenko, N. A. *Finansovyi potentsial orhanizatsii vyrobnytstva* [Financial Potential of the Production Organization]. Kropyvnytskyi: Ekskluzyv-System, 2021.
- Korbutiak, A. H., and Shevchuk, Yu. O. "Finansovyi kontrolinh yak skladnyk upravlinnia finansamy pidpriemstva" [Financial Control as a Component of Financial Management of the Enterprise]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, no. 39 (2021): 89-94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-39-16>
- Ptashchenko, L. O., and Serzhanov, V. V. *Finansovyi kontrolinh* [Financial Controlling]. Kyiv: TsUL, 2016.
- Sablina, N. V., and Kuzenko, T. B. *Finansovyi kontrolinh* [Financial Controlling]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU im. S. Kuznetsia, 2019.
- Tereshchenko, O. O., and Babiak, N. D. *Finansovyi kontrolinh* [Financial Controlling]. Kyiv: KNEU, 2013.